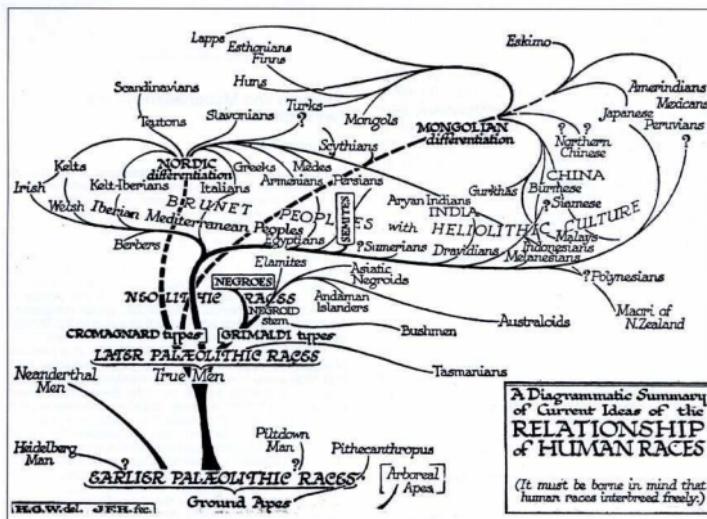

ΝΕΟΙ ΧΑΡΤΕΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΛΑΟΙ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Βαγγέλης Δ. Πανταζής
Δρ Ιστορίας

Ο άνθρωπος είναι συμβολοποιός. Τον φυσικό κόσμο, το χώρο και το χρόνο, την ιστορία, τα συλλαμβάνει μέσω ενός δικύου συμβόλων. Συχνά, όμως, στο δίχτυ αυτού συλλαμβάνεται ο ίδιος: τα σύμβολα έχουν την τάση να υποκαθιστούν λαθραία και υποσυνείδητα τα αντικείμενα που συμβολίζουν. Αν δεν έχουμε ανά πάσα στιγμή επίγνωση αυτής της διαδικασίας, ο κίνδυνος να πέσουμε θύματά της είναι σχεδόν αναπόφευκτος. Οι επιστήμονες, ιστορικοί και αρχαιολόγοι, δεν αποτελούν προνομιακή εξάρεση.

Ένα από τα εργαλεία-σύμβολα που έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση –και την παρανόηση– των σχέσεων των λαών με τον γεωγραφικό τους χώρο και με τους άλλους λαούς είναι οι χάρτες. Ο τρόπος που τους κρεμάμε, με τον Βορρά επάνω και τον Νότο κάτω –μια καθαρά συμβατική χειρονομία–, μας έχει εμποτίσει με την ιδέα, για την ακρίβεια με τη βεβαιότητα, πώς οι βορειότεροι χώρες και οι βορειότεροι λαοί βρίσκονται κατά φυσικό τρόπο ψηλότερα από τις χώρες και τους λαούς του Νότου.

1. Στο σχεδιόγραμμα του Wells, που αντιστοιχεί σε πολύχρονο χρήση, οι «κατιτέρες» φύλας τοποθετούνται στον Νότο, κοντά στον πιθήκανθρωπο και τους πιθήκους.

Aυτή η πεποιθήση έχει υποσυνείδητες -άρα απαραπήρτες και ως εκ τούτου αναπό-φυκετές- παρενέργειες στο συμβολικό επί-πεδο: σε όλα τα συμβολικά συντημάτα όλων των λαών αυτό που βρίσκεται επάνω είναι το «ανώτερο», το κυριαρχό και το Καλό, αυτό που βρίσκεται κάτω είναι «κατώτερο», υποτελές και Κακό. Αν ο Βορράς, λοιπόν, είναι επάνω, τότε υποσυνείδητα ταυτίζεται αυτομάτως με το κυριαρχό και ανώτερο στοχείο, απωθώντας τον Νότο στο αξιακά κα-τώτερο σημείο το κόσμου. Η ασυνείδητη αυτή συμβολική ταύτιση των σημείων του ορίζοντα έ-παιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των σε μεγάλο βαθμό ακόμη ισχουσών θεωριών, σχετική με την καταγωγή των αρχαίων Ελλήνων και την προέλευση των πολιτώματων του Αιγαίου, θεωριών που λειτουργήσαν ως εννοιολογικά πλαίσια των αρχαιολογικών ερμηνειών.

Εξαιτίας της επιδροσής του προσανατολι-σμού των νεότερων χαρτών (από την εποχή των Μεγάλων Ανακαλύψεων και δώθε), οι μετακίνη-σεις των λαών του παρελθόντος, από Βορρά προς Νότο φαντάζονται στα ιστορικά και λογοτε-χνικά κείμενα της εποχής μας περισσότερο φυ-σιολογικές και ευκόλες, καθώς γίνονται κατά τη νοητή ροή της βαρύτητας: από πάνω προς τα κάτω. Η κίνηση αυτή κατά κανόνα χαρακτηρίζε-ται «άνωδος», η αντίστροφη προς τον Βορρά «άνωδος». Και φαντάζεται περισσότερο ακαταμά-χητη και σύμφωνη με τη φύση της κυριαρχίας η «καθοδική» πορεία των «ανώτερων» φυλών του Βορρά και την επιβολή τους πάνω στους «κατώτερους» λαούς του Νότου. Από τη σημή μη που η φαντασία υψηλομέτρη υπεροχή του Βορρά με-τατρέπεται σε αξέια, πρόσθιοτο συμβολισμό έ-ρχονται να την ενισχύσουν:

α) Η δαρβινική παράσταση της ανοδικής εξέλιξης απεικονίζει τους λιγότερο εξελιγμένους πιθήκοειδείς προγόνους του ανθρώπου χαμηλά κοντά στις ρίζες του είδους, πράγμα το οποίο δι-ευκόλνει την ταύτισή τους με τους λαούς του Νότου¹.

β) Κατά σταχτή σύμπτωση, οι λαοί του Νότου είναι μελαψοί και του Βορρά ανοιχτόχωροι. Αυ-τό διευκόλυνε τη συμβολική ταύτιση των μεν με την καθαρότητα του χιονιού και του βουνιστού νερού καθώς και με το φως, και των άλλων με τη λάσπη των κάμπων και το σκοτάδι.

γ) Καθώς τα περιβάλλοντα της εποχής ήταν έ-ντονα φαλλοκρατικό, ο «φύση και θέσει» κατώ-τερος Νότος ταυτίστηκε με το θηλυκό και παθη-τικό, ο Βορράς με το αρσενικό, το ενεργητικό και το πρωτοβυτικό, δημιουργικό.

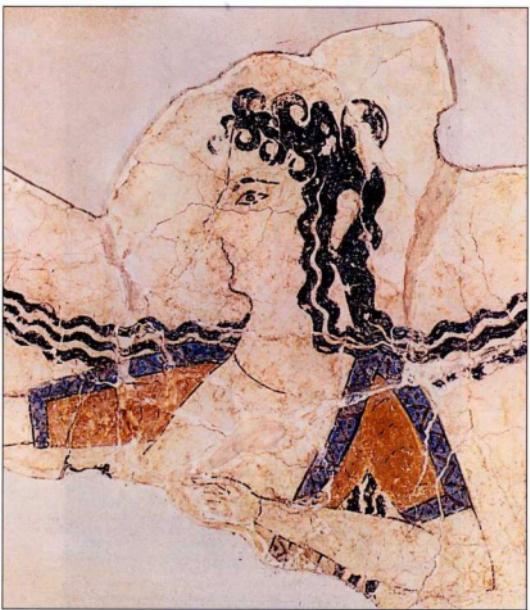
Το πρώτο έδαφος που κατακλύζεται από αυ-τή τη θεώρηση είναι εκείνο της ιστοριογραφίας πλατιάς κατανάλωσης, το λιγότερο υποψιασμένο και το περισσότερο έκβετο στη μαγεία των συμ-βολισμών². Μέσα στο πνευματικό πλαίσιο που δη-μιουργεί αυτή η εξέλιξη αναπτύσσονται οι επιστη-μονικές ιστορικές, γλωσσολογικές και, στο έλos, οι αρχαιολογικές θεωρίες. Οταν η αρχαιολογία ανδρώνεται, βρίσκεται ήδη εγκλωβισμένη μέσα σε ένα νοητικό πλαίσιο, το οποίο αποδέχεται ως δεδομένο και το αναπαράγει με τις δικές της ερμηνείες των αρχαιολογικών ευρημάτων.

Η συζήτηση γύρω από τη φύση και την κοιτί-δα της ιδεοεργατικής «οικογένειας» και τη σχέ-ση της με τις άλλες φυλές έχει επηρεαστεί βαθύ-

τατα από την παράσταση του -θέσει και φύσει- «ανώτερου» Βορρά. Οι Meyer, Beloch και Breas-steelad φαντάζονταν την κίνηση των Ινδοευρωπαίων σαν μια ανθρώπινη πλημμύρα, που κατηφρό-σε ορμητικά από τον Βορρά κατακλύζοντας τον θελαδικό και αιγαιακό χώρο. Η παράσταση αυτή, κυριαρχή ήδη στη σκέψη των ιστορικών του 19ου αιώνα, γνεταί ολόενα και πιο έντονη με την είσοδο στον 20ό, για να φτάσει σε επίπεδα παρο-έμαυμα τις πρώτες δεκαετίες του. Περισσότερο έντονη ανηγένεται η παρουσία της στα έργα των ναζιστών και ρατσιστών ιστορικών και αρχαιολό-γων³, χωρίς, εντούτοις, να απουσιάζει από τα έργα των υπολοίπων, μερικές φορές εχθρικά δια-κείμενων προς το ναζιστικό επιπτυχιονών⁴. Στα έρ-γα τους η παράσταση ενός υπερυψωμένου (υψη-λότερου) Βορρά, απ' όπου ξεκινούν σαν ορμητι-κοί λαγαροί ορεινοί χείμαρροι οι λευκοί Ινδογερ-μανοί για να κατακλύσουν τον χαμηλότερο τενα-γώδη Νότο, διαδραματίζει καταλυτικό ρόλο. Και, βέβαια, το ότι η παράσταση αυτή υπαγορεύεται από τον προσανατολισμό των χαρτών ούτε καν το υποτεύεται.

Μέγιστος εδώ αναφερθήκαμε κυρίως στο πνευ-ματικό και σημειολογικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύχθηκε η αρχαιολογία του ανατολικούεσ-τιγειακού χώρου. Έχει, όμως, πράγματι επιδράσε-αυτό το πλαίσιο -και αν ναι, σε ποιο βαθμό- στη διαμόρφωση βασικών αρχαιολογικών ερμηνευτι-κών προσπαθειών. Η απάντηση νομίζουμε πως πρέπει να είναι καταφατική, και μάλιστα σε δύο αλληλένδετα μεταξύ τους κεντρικά ζητήματα

2. Γυναίκα της μινωικής εποχής, όπως εικονίζεται στην τοιχογραφία της «χορεύτριας» από το διαμέρισμα της βασιλικούς στο ανάκτορο της Κνουσού.
Μουσείο Ηρακλείου.

που αφορούν τις απαρχές του «μυκηναϊκού» πολιτισμού και τη διαμόρφωση του αρχαιοελληνικού «έθνους», καθώς και σε εκείνο της προέλευσης των Δωριέων.

Είναι γνωστό ότι ο Άρθουρ Έβανς, ο αρχαιολόγος που ανέσκαψε την Κνωσό, είχε οδηγήσει στο συμπέρασμα πως οι Μινωιτές διαδραμάτισαν κυριαρχού ρόλο, ενδεχομένως και άμεσα πολιτικό, στη δημιουργία του μυκηναϊκού πολιτισμού. Μια τέτοια θεωρία έμαιαζε με πλήρη αντιστροφή της «φυσικής» κίνησης της εξουσίας από «πάνω» (Βορρά) προς τα «κάτω» (Νότος). Εξάλλου, η Μήτρερα-Θεά, την οποία ο Έβανς τοποθετεί στο κέντρο του θεολογικού συστήματος των Μινωιτών, συνιστά την πλήρη αντιστροφή του «άριου» μοντέλου των κυριαρχών αρσενικών θεών του Βορρά.

Κατά την άποψη του Έβανς, ο μινωικός και μυκηναϊκός πολιτισμός αποτελούσαν μια αδιάσπαστη συνέχεια. Ο δευτέρος ήταν απλώς ένα παρακάλδι του πρώτου προσαρμοσμένο στη ηπειρωτικό-ελλαδικό περιβάλλον. Αυτό σημαίνει πως αν ο μυκηναϊκός πολιτισμός ήταν «ελληνικός», θα έπρεπε να αντιστρέψει το κοινά απόδεικτο μοντέλο της βρετανίας προέλευσης του. Κάτω από το βάρος, ομως, της καταλυτικής παράστασης του κυριαρχού Βορρά ποιαδήποτε τέτοια ιδέα συνθίλεται. Η ίδια πώς ο λαμπρός πολιτισμός, που ο Σίλιαν συνέδεσε με τους ήρωες του Ομηρου, είχε εντέλει τις βαθύτερες ρίζες του στον μη ίνδουερωπαϊκό Νότο, ήταν αυτούφορη. Ο ίδιος ο Έβανς, τρομαγμένος από τις συνέπειες

της ανήκουστης υπόθεσής του, αναγκάζεται να ανακρούσει πρύμνα:

«A consequence of this conclusion – improbable in itself – would be that these hypothetical Greeks approached their Mainland seats from the south instead of the north. Who would defend such a view?»⁶

Η άλλη λύση θα ήταν να δεχτεί κανείς ότι ο μυκηναϊκός πολιτισμός, ως συνέχεια του μινωικού, ήταν μη ελληνικός, και ότι οι πρώτοι «Ελλήνες» που ιερεύθησαν από τον Βορρά ήταν αυτοί που τον κατεδάρισαν. Ο Έβανς, ομως, προχώρησε σε μια τρίτη ειδοχή: ότι το «ελληνικό» φυλετικό στοιχείο ήταν ήδη παρόν στην Πελοπόννησο, όταν την έθεσαν υπό την πολιτική τους εξουσία οι Μινωιτές, και ότι για μεγάλο διάστημα της μινωικής κυριαρχίας στην περιοχή αυτή θα πρέπει να μαλάντουσαν δύο γλώσσες, εκ των οποίων η μία ελληνική.

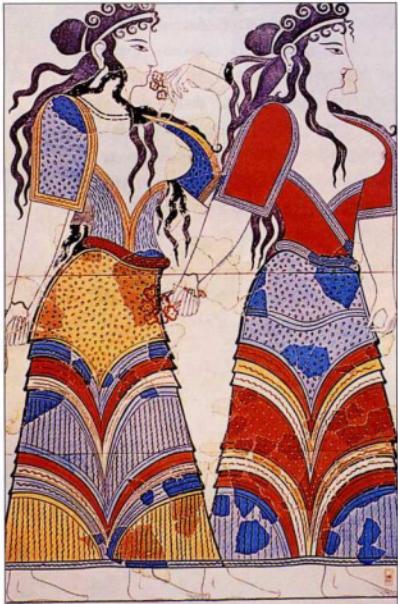
Η θεωρία του Έβανς, που προς σπιγήνη φάγηκε να κερδίζει έδαφος, συνάπτεις αφορδηγή αντίσταση από τους εκπροσώπους του «αριανού» μοντέλου και στο τέλος απορρίφθηκε για λόγους που μόνον επιφανειακά έχουν να κανουν με την υποθέμμενη επιστημονική ανωτερότητα του τελευταίου. Κύριος αντίταλος της θεωρίας του Έβανς αναδειχθήκε ο William Ridgway, μια από τις μορφές που σημαδεύθηκαν την επιστήμη της προϊστορικής αρχαιολογίας του ελλαδικού χώρου, διαπραγματεύοντας τον «κινητήματος της μυκηναϊκής ανεξαρτησίας». Παρότι είχε καταλάβει στο συμπέρασμα πως ο μυκηναϊκός πολιτισμός –που ορθά τον αποσυνέδεσε από τον ομηρικό κόδομο– ήταν έργο μιας μάλλον μελαχρινής φυλής, που όμως μίλουσα ίνδουερωπαϊκά, ήταν πεπεισμένος ότι το περιβάλλον του Νότου οδηγεί στον αισθητισμό και τον εκθηλυσμό των κατοίκων του. Δεν είναι λοιπόν παραδόξο το ότι, υπό την επιρροή αυτής της πεποίθησης, η συγκριτική του ανάλυση των προϊστορικών αρχαιολογικών ευρημάτων από τον ελλαδικό χώρο και την Κρήτη καταλήγει με τη φράση:

«it is natural to infer that the Mainland of Greece was far more advanced in the arts in the time of Minos than was that moment his own land». ¹⁰

Το τελικό χτύπημα στη θεωρητική «απρέπεια» του Έβανς το έδωσαν οι μαθητές του, Ridgway, Wace και Blegen.

Αναμφίβολα σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της θεωρίας του Έβανς, σύμφωνα με την οποία ο μυκηναϊκός πολιτισμός υπήρχε παραφύσαδα του μινωικού, έταιπε το ανθρωπινό στοιχείο που εύκολα μπορεί να ανηγενεύεται και στους αρχαιολόγους: το αντικείμενο με το οποίο εμείς ασχολούμαστε δεν μπορεί παρά να είναι το σημαντικότερο. Και από την πλευρά ούμως των αρχαιολόγων που ανέτρεψαν αυτό το μοντέλο υπήρξαν επίσης ερμηνευτικές καταχρήσεις, όπου η μυθολογία κλήθηκε να συμπληρωσει ή κακή και να χειραγόησε την επιστήμη. Αν, π.χ., ο Έβανς κρατήθηκε από το μίτο της Αριάδνης για να φτάσει στον Μινωιταύρο, ο Blegen ακολούθησε πιστά τα βήματα ενός τυφλού ποιητή για να φτάσει στο ανάκτορο του Νέστορα. Περισσότερο θύμα της μυθολογίας έπεισε ιώσις ο πρώτος, αλλά η υποκρυπτόμενη και ενδεχομένως υποσύ-

3. Ανάκτορο Νέστορος.
Μυκηναϊκές αρχώντες με πλούσια αμφίση σε φωτιστικό μέγεθος, από νωπογραφία του διάδρομου 51.

νείδητη σύγκρουση ήταν άλλη: ποιοί είναι η «φυσιολογικότερη» κοιτίδα του μυκηναϊκού πολιτισμού; Ο Βορράς ή ο Νότος;

Παρότι η άποψη των Wace και Blegeon τελικά επικράτησε, κατά την προσωπική μας γνώμη, στις κεντρικότερες γραμμές η θέωρη του Έβανς βρίσκεται πολύ πιο κοντά στη φύση των αρχαιολογικών ευρημάτων. Τα αρχαιολογικά στοιχεία για τη σχέση του μινωικού με τον μυκηναϊκό πολιτισμό δείχνουν πως ο δεύτερος ήταν προίστον του πρώτου και μάλιστα ζεκίνεις με την πολιτική του επικυριαρχίας στον πελοποννησιακό και κεντροελλαδικό χώρο. Κι αυτό τα κάνουν φανερό τα πλέον αξιόπιστα αρχαιολογικά τεκμήρια, τα οιμούντα αντικείμενα, τα πινακίδες της γραμμικής γραφής Β, αλλά όχι μόνον αυτές.

Τα μινωικά προδεύευσαν θρησκευτικά και πολιτιστικά συμβόλα του μυκηναϊκού πολιτισμού (λάβρις, «κέρατα καθοδιώσεως» κ.λπ.). Διατηρήσαν τον εντόνο κρητικό τους χαρακτήρα μερικά και τις τελευταίες μέρες των ελλαδικών μυκηναϊκών κέντρων. Περισσότερο προφανές είναι αυτό στην περίπτωση της γραφής. Δεν είναι μόνο η εζημετρική πλευρά της γραμμικής γραφής Β, που δείχνει την κρητική-μη ινδοευρωπαϊκή της προέλευση. Δεν είναι ακόμη η μορφολογία της, που προδιδει πως αρχικά ήταν καμιαμένη για μια γλώσσα διαφορετική απ' αυτήν που μιλιόταν στον κεντροελλαδικό χώρο¹¹. (Όλα αυτά θα μπορούσε να υποθέσει κανείς -όπως και προβύμως υπέθεσαν- πως ήταν αποτέλεσμα διανομού από έναν γειτονικό ή ακόμη και υποτελή λαό.) Κυρίως είναι η πολιτική σημειολογία της γλώσσας που αποτυπώνεται στις πινακίδες του «μυκηναϊκού» πολιτισμού.

Από την εποχή ήδη του ιστορικού Meyer¹² και του γλωσσολόγου Kretschmer¹³ έχει γίνει πλήρως αποδεκτή η διαπίστωση πως η ελληνική γλώσσα αποτίζεται από δύο στρώματα, ένα ινδοευρωπαϊκό («ελληνικό») και ένα μη ινδοευρωπαϊκό («προελληνικό»). Μέχρι εδώ δεν μπορεί να διαφυνθήσει κανείς. Η αποκρυπογράφηση μάλιστα των πινακίδων της γραμμικής γραφής Β επιβεβιάως αυτή την υπόθεση παντηγυρικά (αν και -σε αντίθεση προς την κρατούσα αποψή- έδειξε ότι και το υποθετικά μεταμυκηναϊκό δωρικό στοιχείο ήταν παρόν στον ελλαδικό χώρο πριν από την κατάφρετη του μυκηναϊκού πολιτισμού, την οποία είχε τάχα προκαλέσει η εισβολή των Δωριέων¹⁴). Το περατερού συμπέρασμα, το οποίο έβγαζαν οι δύο μεγάλοι τουύτοι ανδρες, απολύτα συνεπές με το κρατούν «αριανό» μοντέλο, ήταν πως το «προελληνικό» γλωσσικό στρώμα αντιπροσώπευε τον ιθαγενή υποτελή πληθυσμό και το «ελληνικό» τους ινδοευρωπαϊκούς που επέπεσαν από τον Βορρά και επικάθισαν πάνω του. Είναι πράγματι παράδοξο πώς έγινε -και εξακολουθεί να είναι- καθολικά αποδεκτός τούτος ο καταφανώς αβάσιμος ισχυρισμός. Όταν μια ομάδα καθυπότασσει μιαν άλλη και της επιβάλλει τον εξουσιαστικό της μηχανισμό, μαζί μ' αυτούς της επιβάλλει και τη διοικητική ορολογία, που προέρχεται πάντα από τη γλώσσα των νικητών. Όταν, λοιπόν, έχουμε δύο διαφορετικά γλωσσικά στρώματα, το διοικητικό στη μη γλώσσα και το καθημερινού βίου στην άλλη, ένας είναι οι αλάθητος τρόπος για να συμπεράνουμε ποιο αντιπροσώπευε τους αλλοτινούς κυρίαρχους και ποιο τους υποτελείς να απαντήσουμε στο ερώτημα, από ποια γλώσσα προέρχεται το κάθε στρώμα. Η απάντηση στην περίπτωση της γραμμικής γραφής Β δεν επιδέχεται παραχαράξεις και παρερμητικείς: σχεδόν όλες οι λέξεις που υποδηλώνουν εξουσία (άναξ, βασιλεύς, λαός, δύσλογς, έφορος, φάγανον κ.λπ.) είναι μη ινδοευρωπαϊκές! Αυτό απλά και καθόρισε σημαντικές πατούλια στην πολιτισμική ιστορία του μυκηναϊκού κόσμου ήταν το ινδοευρωπαϊκό, ή, αν θέλετε, το βρόειο. Το κυρίαρχο ήταν το μη-ινδοευρωπαϊκό, δηλαδή το νότιο. Άρα, το μινωικό διοικητικό σύστημα ήταν αυτό που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο επικράτησε στην Ελλάδα, πάνω σε έναν γηγενή πληθυσμό που ήδη ανήκε κυριών στην ινδοευρωπαϊκή γλωσσική οικογένεια.

Βεβαίως, όταν ο μυκηναϊκός πολιτισμός ανδρώθηκε και αυτονομήθηκε, στράφηκε εναντίον του μινωικού που βρισκόταν σε στάδιο παρακμής. Αυτή η διαδικασία της αντιστροφής δεν είναι κατό το παρόντο. Συνέβη ξανά και ξανά στην Ιστορία. Αρκεί να θυμίσουμε την αντιστροφή των ρόλων των Ρωμαίων και των γερμανικών φύλων του Βορρά. Μέχρι και την τελευταία στιγμή του, ίμως, το μυκηναϊκό καθεστώς διατήρησε βαθιά στη θρησκεία και τη διοικητή τις μινωικές του καταβόλες. Στην τοπική γλώσσα της Πελοπονήσου (και της Στερεάς) συνέβη ότι περίπου συνέβη στην Πελοπόννησο επί Φραγκοκρατίας: όπως δείχνει και το Χρονικόν του Μορέος, ο ξένος κατατέκτης επιβάλλει στους ντόπιους τη διοικητική τους ορολογία και τους τίτλους των αξιωμάτων. Με τον καιρό, ίμως, αφομοιώθηκαν οι ίδιοι στη γλώσσα των εντόπιων. Αυτό το μοντέλο νομίζουμε πως μπορεί να έγγησει ικανοποιητικά σε γε-

4. Τυπική μυκηναϊκή πήλινη πινακίδα με επιγραφή σε Γραμμική Β. Περί το 1200 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο.

νικές γραμμές και τις ομοιότητες και τις διαφορές μινωικού και μυκηναϊκού πολιτισμού και να δεστεί χρονολογικά όλες τις φάσεις των μεταξύ τους διακυμάνσεων. Όμως, για να χρησιμοποιήσουμε τη φράση του ίδιου του «Εβαν», ακόμη και σήμερα, «ποιος διανοείται να υποστηρίξει μια τέτοια απόψη?»

Μπορεί το κύμα του «νορδικού» ρατσισμού να έχει σημειώσει σχεδόν ολοκληρωτικά υποχωρήσει, μπορεί οι ακραίες τοποθετήσεις των ιστορικών και αρχαιολόγων που ήταν εκφραστές του ή διαπλάστηκαν μεσάνθρωπος α' αυτό να έχουν γκαταλεθερωθεί, μπορεί οι επιστήμονες να έχουν συνειδέτα απαγκυστρωθεί πλήρως από τέτοιες αντιλήψεις, κάποια βασικά συμπεράσματα, όμως, που διαμορφώθηκαν εκείνην την εποχή εξακολουθούν να γίνονται δεκτά παρά την ανεπάρκεια θεωρίας τους και να λειτουργούν ως ενοντολογικό πλαίσιο των ακόμη ισχυουσών θεωριών. Πολὺ φυσικό: οι ανυπόψιάσται προβάσκατορες αυτών των αντιλήψεων εξακολουθούν να κυκλοφορούν στα γραφεία των ιστορικών και αρχαιολόγων με μεγαλύτερη μάλιστα συγχόνητα από το παρελθόν και να υποβάλλουν αθόρυβα την ενσωματωμένη συμβολική τους ιδεολογία.

Προσοχή! Και οι τοιχοί έχουν χάρτες!

Σημειώσεις

1. C. de Gobineau, *Oeuvres I*, Παρίσι 1983, σ. 339-340.
2. Όπως, π.χ., στο α' μισού του 19ου αιώνα ο Fallmerayer παρομοίαει με καταγγειλτική συχνότητα τις από Βορρά εισβολές στην Νότια Ευρώπη κατά τον Μεσαίωνα με «βόρειες πόλιμψιμες» ή «χειμερινούς», που «κατέβιναν από τον Βορρά» και «κατέκλυναν ορμητικά τη Νότο», δεν ξέρχομε πάντως πρωτότυπο συλληπητή, αλλά μαρτυρία που στοιχειώνει σκληροκρητικά το πνευματικό περιβάλλον του καιρού του. Βλ. J.P. Fallmerayer, *Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters*, 1830, και ελλ. *Ιστορία της χερσονήσου της Μορέας κατά τον Μεσαίωνα*, μετρ. Παντζόπουλος, εκδ. Μεγάλη Πορεία, Αθήνα 2002, σ. 127, 148, 149, 170, 175, 180, 181, 192, 331 κ.τ.λ. Βλ. επίσης ο ίδιος, *Über die Entstehung der heutigen Griechen*, Σπουτουκάρη και Τυμψώνης 1833, και Ελλ. έκδ. *Περί της κτιζούμενής των αρχαιοτάτων Ελλήνων*, μετρ. Κ. Ρωμανίδη, η Νερόπλη, σ. 8, 18, 21, 23, 35, 44, 45, 83 κ.ά. Βλ. επίσης ο ίδιος, *Das albanische Element in Griechenland*, Μόναχος 1857, σ. 15, 38.
3. A. Furthwangler (*Die antiken Gemmen*, 3. Ausgabe 1900, σ. 58), W. Kraiker (-*Nordische Einwanderungen in Griechenland*-, *Die Antike* 1939, σ. 221), C. Schuchhardt (-*Die Indogermanisierung Griechenlands*-, *Die Antike* 1933, σ. 303, 312 και *Altegriku*, Βερολίνο 1941, σ. 276, κ.ο.κ.), G. Kossinna (-*Die indogermanische Frage archäologisch bearbeitet*-, *Zeitschrift für Ethnologie* 34 (1902), σ. 27. Το ίδιο επίμονο μετρίων του «βόρειου» ορισμού ρεμάζεις καταπτών που πληρώνει το Νότο επαναζητούν τον Ι. Junther (-*Herkunft und Grundlagen der griechischen Nationalspiele*-, *Die Antike* 1939, σ. 259) και ο H. Krahn (-*Die Vorgeschichte des Griechenlands nach dem Zeugnis der Sprache*-, *Die Antike* 1939, σ. 193).
4. Βλ. παραπέρα της E. Bormann (*Das Patriarchal Ursprung und Zukunft unsres Gesellschaftssystems*, 1975, και ελλ. έκδ. Η πατριαρχία, μετρ. Δ. Κορδεύρη, MIEΤ, 1988, σ. 139) και C. Renfrew (*Archaeology and Language*, Λανσάνη 1988, σ. 15).
5. Περιορίζομετε σε μερικές ακόμη ενδεικτικές αναφορές, παρέμεις από συγγράμματα που είχαν πλάτια διάδοση και διάσημη βαθεία επίδραση στην ιστορία των ίδιων. Ο προεκτικός αναγνώστης μπορεί να εντοπίσει πλήθη παρόμοιων χαρακτηριστικών εκφράσεων σε αποδίδητο σχεδόν βιβλιό ιστορίας που αναφέρεται στα ίδια γεγονότα. Βλ. W. Leaf, *Homer and History*, Αυγούστιο 1915, σ. 2, 41, 43, 60. Για παρόμοιες εκφράσεις, βλ. ακόμη στο ίδιο, σ. 2, 39, 72, 170, 191, 341. Βλ. επίσης G. Murray, *The Rise of the Greek Epic*, Οξφόρδη 1934, σ. 40, 41, 47, 50' J. Breastat, *Ancient Times: A History of the World*, Βοστώνη 1916, σ. 174-175. H.G. Wells, *The Outline of History*, σ. 272, 300, 302 G. Childe, *The Aryans. A Study of Indo-European Origins*, Αυγούστιο 1926, σ. 42, 43, 212, 163-164, 167, 178. Will Durant, *The Story of Civilisation. The Life of Greece*, Νέα Υόρκη 1939, σ. 62-3. A. Toynbee, *Some Problems in Greek History*, Οξφόρδη 1969, σ. 38, 42, 108, 118 κ.ά. Βλ. ακόμη, ο ίδιος, Ο Έλληνες και οι κληρονόμοι τους, μετρ. N. Γιανναδήνη, εκδ. Καρδαμίτα 1992, σ. 42' N. Sanders, «North and South at the End of the Mycenaean Age: Aspect of an

Old Problem», *OXFORD JOURNAL OF ARCHAEOLOGY* 2 (1983), σ. 66. J.V. Luce, *Homer and the Heroic Age*, Αυγούστιο 1975. Παρόμοιες εκφράσεις συναντά κανείς σε άλλα σχέδια, τα οποία συγχρέμαται με αναφέροντα στην μετακίνηση των Αχαιών και κυρίως των Δωρεών, όπως, π.χ., στην ιστορία των Ελλήνων του I. Montanelli (εκδ. Τρία Φύλα, σ. 45), την Αρχαία Ελληνική ιστορία του Ulrich Winkel (εκδ. Πορεία, σ. 75 και στην Αρχαία ελληνική ιστορία των Boston και Reinerson (εκδ. MIEΤ, σ. 39-40), στην Ποταμορράχη των Βοιωτών (εδ. π., σ. 152-153, 157). Η ποταμορράχη της αρχαιότητας, Ελλάδας του Egon Friedel (εκδ. Πορεία, την Ιστορία της Ελληνικής Ποταμορράχης και των ποταμών του Αλμέτ Ζουόντεν Παπαρόπη Πρέσση, κ.ο.κ.).

6. A.J. Evans, «The Minoan and Mycenaean Element in Hellenic Life», *Journal of Hellenic Studies* 32 (1912), σ. 283 κ.ε.

7. Στο ίδιο.

8. Την έκρεαν αυτή χρησιμότητας ο J.A. MacGillivray, *Minoan-Pelasgic*, προς. A. Καστοριώπουλο, εκδ. Οκτωβρίου 2002, σ. 483. 9. W. Ridgway, *The Early Age of Greece*, I, Cambridge 1901, σ. 631 κ.ε.

10. Στο ίδιο, σ. 292.

11. Βλ. π.χ., την οδηγίανα ακριβείας απόδοσης της ελληνικής και κυρίως των δεν δικαιώνεται τους «γύρους» φθόγγους, ως και ένδειξη για έχει δανειστεί από ανθρώπους για τους οποίους δεν ήταν αισθητή η έστια σημαντική αυτή η διάκριση.

12. E. Meyer, *Geschichte des Altertums*, Στουτγκάρδ-Βερολίνο 1893.

13. P. Kretschmer, *Einführung in die Geschichte der griechischen Sprache*, Λειψία 1896.

14. Για την επανεξέταση του θέματος των Δωρεών –στην οποία δεν θα επεκταθούμε εδώ– σημαντικές ήταν οι πρωτοποριακές εργασίες του M. Anδρόνικου («Η δωρική εισβολή») και τα αρχαιολογικά ευρήματα, *Ελλήνων* 13 (1954), σ. 221-240 του J. Chadwick, («The Mycenaean Dorians», *BICS* 23 (1976), σ. 105-116, και ο ίδιος, «Who were the Dorians?», *PP* 31 (1976), σ. 103-117), και της H. Thomas («The Dorians and the Polis», *Mino* 16 (1977), σ. 207-218, και η ίδια, «A Dorian Invasion? The Early Literary Evidence», *SMEA* 19 (1978), σ. 77-87).

New Maps and Ancient People of the Eastern Mediterranean

V. Pantazis

The way we hang up maps, that is North up and South down, a consensus regarded as a natural fact, conveys the subconscious but firm idea that the countries of the North lay higher than those of the South and that the people of the North are superior and more active, creative and lively than their counterparts of the South. In the writings of the last century, linguists and archaeologists of the last century, who have formed a still effective viewpoint as regards the origin of the ancient Greek civilization, the influence of this world image is clearly traceable and quite eloquent: the southward movements are described as "downward", according to the law of gravity, the conquerors come always from "on high", from the manly North, like limpid, mountain torrents, which flood and submerge the swampy, passive, effeminate and lower South.

This subconscious world image has played a decisive role in the interpretation of philological, historical and archaeological finds concerning the relations of the Minoan with the Mycenaean civilization, as well as the provenance of the ancient Greek "nation". Even before the decipher of the Linear B script, it was already known that the ancient Greek language consisted of two layers, one Indo-European and one not Indo-European. Under the influence of the aforementioned notions, the first, the "higher" layer, which is characterized as the more purely "Greek", was assigned to the Indo-Europeans, who descended from the North; while the second layer, the "pre-Hellenic", was attributed to the non Indo-European native population, which was naturally subjected to the first. However, the semantic analysis of the two lingual layers shows that the terminology of the dominant layer, "οὐνός" (=lord), "βασιλεύς" (=king), "ἔρσος" (=sword), "θώραξ" (=cuirass), "χιτών" (=robe), "χρυσός" (=gold), is not Indo-European. This fact, also confirmed by the decipher of the Linear B script, reinforces Evans' theory on the suzerainty of the "Minoans" over the already Greek-speaking Peloponnese, and also on the Minoan roots of the Mycenaean civilization, a theory rejected in haste under the influence of the cartographic consensus mentioned at the beginning.